

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ————— ❁

نهضت حفظ محیط زیست

بیانات حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) رهبر معظم انقلاب اسلامی
پیرامون محیط زیست

دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی)

مقدمه

وإلى ثمود أخاهم صالحاً قال يا قوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيرة هو أنشأكم من الأرض واستعمركم فيها؛ و بسوى قوم «ثمود»، برادرشان «صالح» را [فرستادیم]؛ گفت: «ای قوم من! خدا را پرستش کنید که معبودی جز او برای شما نیست! اوست که شما را از زمین آفرید و آبادی آن را به شما وا گذاشت.

پروردگار مهربان، انسان را در زمین جای داد و مسئولیت آبادانی این کره‌ی خاکی را بردوش او قرار داد. در معارف اسلامی اهتمام ویژه‌ای به این موضوع داده شده است. در زمینه‌ی مصرف منابع طبیعی نیز تأکید فراوانی بر رعایت الگوی مصرف بهینه شده است و به شدت نسبت به اسراف در آنها نهی شده است.

در اسلام حقوق زیادی برای حیوانات قرار داده شده است که در کمتر دین و مکتبی دیده میشود.

یکی از قواعد مهم فقه اسلامی، قاعده‌ی «لا ضرر» است. بر اساس این قاعده هرگونه ضرر زدن جدی به خود یا دیگری حرام میباشد. کسی که با تخریب محیط زیست، به خود یا دیگری ضرر معتنابهی بزند مرتکب گناه شده است.

یک مسلمان نمیتواند نسبت به محیط زیست بی تفاوت باشد و یا

مرتکب کارهایی شود که به تخریب آن میانجامد.

نظام جمهوری اسلامی بر پایه‌های محکم معارف اسلامی و مبانی مترقی حقوقی بنا شده است و بر این اساس، مسئله‌ی محیط زیست از مسائل اساسی و مهم محسوب میشود تا جایی که یک بند از قانون اساسی به این مسأله اختصاص داده شده است.

در اصل پنجاهم قانون اساسی آمده است:

«در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی روبه‌رشدی داشته باشند، وظیفه‌ی عمومی تلقی میگردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند ممنوع است.»

تأکید این اصل بر حفاظت از محیط زیست و جرم‌انگاری تخریب محیط زیست نقش بسزایی در حفاظت از این نعمت الهی خواهد داشت. «بر این اصل برخی از تبعات حقوقی بار میشود. مثل:

۱- محیط زیست سالم لازمه‌ی حیات اجتماعی روبه‌رشد نسل‌های انسانی است.

۲- در جمهوری اسلامی ایران حفظ محیط زیست وظیفه‌ی عموم اشخاص حقیقی و حقوقی است.

۳- ایجاد هرگونه آلودگی در محیط زیست طبیعی، انسان ساخت و اجتماعی ممنوع است.

۴- تخریب غیر قابل جبران محیط زیست ممنوع است.

۵- هر نوع فعالیت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی همراه با آلودگی محیط زیست ممنوع است.

۶- هر نوع فعالیت همراه با تخریب غیر قابل جبران محیط زیست ممنوع است.

۷- در جمهوری اسلامی ایران آگاه‌سازی و آموزش مستمر اشخاص حقیقی و حقوقی در زمینه‌ی مباحث محیط زیست به عنوان پیش‌نیاز

حفاظت از عرصه‌های زیست‌محیطی لازم است.

۸- زمینه‌سازی برای حیات اجتماعی رو به رشد نسل‌های پیاپی از طریق پاک‌نگهداشتن و پاک‌سازی محیط زیست و وظیفه‌ی نظام، برنامه‌ریزان و مجریان برنامه‌ها و فعالان مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است.

۹- لازمه‌ی تحقق این اصل، فعالیت سازمان‌یافته بین بخشی برای پیاده‌سازی موارد فوق و تدوین استانداردها و نظارت بر حسن اجرای قوانین و مقررات زیست‌محیطی و پاسخگویی به مراجعان فرانسلی، فرابخشی و فرامرزی در این زمینه با محوریت یک دستگاه حاکمیتی میباشد.»

رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با تکیه بر مبانی اسلامی و قانون اساسی مترقی نظام اسلامی، از سال‌های دوردغدغه‌ی حفظ محیط زیست را داشته‌اند به حدی که گاهی بخشی از خطبه‌های نماز جمعه را در دوران قبل از رهبری به این مسئله اختصاص داده‌اند.

پیگیری‌های اجرایی ایشان در دوران ریاست جمهوری و پس از رهبری برای حفاظت از محیط زیست، معظم‌له را به یکی از پاسداران دغدغه‌مند محیط زیست تبدیل کرده است.

اولین عباراتی که از ایشان در این موضوع یافت میشود مربوط به سال ۶۳ است و پس از آن موارد متعددی را می‌یابیم که حاکی از نگرانی شدید ایشان از صدمه دیدن محیط زیست است.

از آنجا که براساس اصل ۱۱۰ قانون اساسی یکی از شئون ولیّ فقیه، تعیین سیاست‌های کلی نظام است، ابلاغیه‌های متعددی از ایشان برای حفاظت از محیط زیست صادر شده است که برخی مستقیماً به این مسئله پرداخته است و برخی در ضمن سیاست‌های مرتبط با محیط زیست آمده است.

ایشان صرفاً به تعیین سیاست‌های کلان اکتفا نکرده‌اند و در موارد متعددی با ورود مستقیم به برخی از پرونده‌ها، از تخریب محیط زیست جلوگیری کرده‌اند.

علاوه بر اینها تقیّد ایشان به کاشت نمادین نهال در روز درختکاری در تمام ۳۴ سال دوران ریاست جمهوری و رهبری و ایراد بیانات متعدّد در زمینه‌ی محیط زیست نشان از اهتمام شدید ایشان به این مسئله دارد. اثر حاضر با هدف انتقال دغدغه و نگرانی ایشان به مسئولان و آحاد ملت شریف و انقلابی ایران اسلامی تألیف شده است. این اثر مشتمل بر تمامی بیاناتی است که از سال ۶۳ تا کنون از ایشان صادر شده است. برخی از بیانات موجود در این اثر، تاکنون منتشر نشده است و میتواند منبع بدیعی برای دیدگاههای به کلام ایشان باشد.

فصل اول کتاب به بیان اهمیّت محیط زیست اختصاص دارد. رهبر معظم انقلاب با استفاده از آیات قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم السلام) و با تکیه بر قانون اساسی به بیان اهمیّت حفاظت از محیط زیست و فواید متعدّد محیط زیست پرداخته‌اند.

در فصل دوم این اثر به برخی از چالشها و موارد تخریب محیط زیست اشاره شده است و فصل سوم به گردآوری تمامی ابلاغیه‌های صادر شده از سوی ایشان که مرتبط با محیط زیست است، اختصاص یافته است. فصل چهارم کتاب، مطالبات ایشان از مسئولان دستگاه‌های مختلف در زمینه‌ی حفاظت محیط زیست را در بر می‌گیرد.

در فصل پنجم به وظایف عموم مردم در این زمینه و در فصل ششم به برخی از استفتائات شرعی در زمینه‌ی محیط زیست پرداخت شده است. امید است رهنمودهای معظم‌له باید مبنای عمل مسئولان قرار گیرد و ملت انقلابی نیز با مطالعه‌ی این کتاب و آشنایی با دغدغه‌ها و نگرانیهای ایشان، اهتمام بیشتری را در جهت حفظ منابع طبیعی و محیط زیست به کار بندند. ان شاء الله.

فهرست مطالب

- فصل اول: اهمّيت حفظ محيط زيست ۱
- اهمّيت محيط زيست ۳
- اهمّيت محيط زيست از نظر اسلام ۳
- تفاوت بهره‌برداري از محيط زيست در تفكر ديني با تفكر مادّي ۶
- اصلاح رابطه‌ي انسان با محيط زيست؛ از برنامه‌هاي پيام‌آوران الهّي ۱۰
- استفاده‌ي صحيح از منابع؛ يكي از ملاكهاي پيشرفت صحيح انسان ۱۰
- استفاده‌ي صحيح از منابع طبيعي و محيط زيست در زمان ظهور ۱۱
- اهمّيت حفظ طبيعت و محيط زيست بشري در اسلام ۱۲
- عقوبت كفران نعمت در قبال طبيعت ۱۳
- ديدگاه جامع اسلام درباره‌ي شيوه‌ي تعامل با طبيعت و محيط زيست ۱۴
- تأكيد اسلام بر محيط زيست ۱۴
- تأكيد قانون اساسي بر حفاظت از محيط زيست ۱۴
- اهمّيت حفظ مراتع و جنگلها و آباد کردن کويرها ۱۵
- نيازم مبرم مردم به هوای سالم ۱۵
- نقش محيط زيست در سلامتي مردم ۱۶
- حفظ پوشش گياهي؛ موجب بهبود محيط زيست ۱۶
- منابع طبيعي؛ مؤثر در خودکفائي و استقلال کشور ۱۷
- اهمّيت حفاظت محيط زيست ۱۷
- فوايد و آثار توسعه‌ي درختکاري و احياي مراتع ۱۸
- اهمّيت بسيار بالاي محيط زيست براي زندگي ۱۸

مصادیق محیط زیست ۱۸

خراب شدن زندگی در اثر آسیب دیدن محیط زیست ۱۹

وضعیت اسفناک محیط زیست در تهران با وجود گذشته‌ی سرسبز آن ۹۱

تعریف محیط زیست ۲۰

جنگلها برای همه‌ی مردم ایران ۲۱

اهمیت حفظ خاک ۲۲

گیاهان؛ مایه‌ی حقیقی وجود انسان ۲۲

مسأله‌ی محیط زیست؛ مسأله‌ای حیاتی نه تجملاتی ۲۳

درختکاری؛ تأمین فضای حیاتی برای انسان ۲۴

جنگلها و مراتع؛ ذخیره‌هایی طبیعی و تجدیدپذیر در صورت استفاده‌ی صحیح از آن ۲۴

مسئله‌ی محیط زیست از مسایل اصلی کشور ۲۵

بوستانها، ریه‌های تنفسی شهر ۲۶

روز درختکاری؛ روزی پر برکت در جمهوری اسلامی ۲۶

گیاه و درخت؛ مایه‌ی برکت هر مجموعه‌ی انسانی ۲۶

فصل دوم: چالشهای زیست محیطی ملی و جهانی ۹۲

بی توجهی به محیط طبیعی؛ دلیل اصلی ظهور فساد تمدن‌ها ۳۱

کاسته شدن از جنگلها به سبب کوتاهیها ۳۱

صدمات آلودگی هوا ۳۱

بی توجهی برخی نسبت به حفظ آب ۳۲

خیانت و جنایت برخی دراز بین بردن جنگلها ۳۲

جهل انسان به اهمیت گیاه؛ عامل تخریب فضای سبز ۳۲

بی توجهی سرمایه‌خواه‌ها نسبت به گیاهان ۳۳

دانش بدون اخلاق بشری؛ مهمترین عامل از بین رفتن محیط زیست ۳۳

امریکا؛ بزرگترین تخریب‌کننده‌ی محیط زیست ۳۴

بنای سیاست و صنعت دنیا بر تخریب محیط زیست ۳۴

دشمنان درجه‌ی یک محیط زیست؛ دولتهای قدرتمند و ثروتمند عالم ۳۵

تخریب طبیعت؛ معلول نابرابریهای اجتماعی و استفاده‌ی غلط از طبیعت ۳۶

ناآگاهی و نبود سازوکار قانونی؛ عامل تخریب محیط زیست ۳۶

تضییع منابع طبیعی نتیجه طغیان، خودخواهی و خودبینی ۳۷

۳۷	چالش بزرگ جهانی از بین رفتن محیط زیست
۳۸	تخریب محیط زیست؛ ضربه‌ای به همه‌ی دنیا
۳۹	فصل سوم: ابلاغیه‌های مرتبط با محیط زیست
۱۴	ابلاغ سیاستهای کلی «محیط زیست»
۴۴	ابلاغ سیاستهای کلی در مورد منابع طبیعی
۴۵	ابلاغ سیاستهای کلی در مورد منابع آب
۴۶	ابلاغ سیاستهای کلی اصلاح الگوی مصرف
۴۸	ابلاغ سیاستهای کلی در امور شهرسازی
۵۱	فصل چهارم: مسئولیت مسئولان نسبت به محیط زیست
۵۳	وظیفه‌ی مسئولان نسبت به تشویق مردم برای حفاظت از محیط زیست
۵۴	لزوم آگاه‌سازی مردم نسبت به نابودی جنگلها
۵۴	سازمان محیط زیست؛ از دستگاههای طراز اول نظام جمهوری اسلامی
۵۵	لزوم برنامه‌ریزی برای مشارکت مردم در حفاظت از منابع طبیعی
۵۵	نقش برنامه‌ریزی در تأمین نیازهای کشور در کنار حفاظت از محیط زیست
۵۵	لزوم تحقیقات برای راهکارهای ایجاد فضای سبز
۵۵	ضرورت کار فرهنگی برای نهادینه کردن حفاظت از محیط زیست
۶۵	کم بودن معرفت عمومی در زمینه‌ی حفاظت از محیط زیست
	کوتاهیه‌ها در عمل به دستورات الهی برای استفاده کردن از استعدادهای طبیعی کشور
۵۶	کشور
۵۷	خیانت رژیم گذشته و استعمارگران نسبت به محیط زیست و کشاورزی کشور
۵۸	الگوپردازی دیگر شهرها از اقدامات محیط زیستی در تهران
۵۸	نقش مدیریت شهرسازی در تقویت محیط زیست
۵۹	ضرورت توجه به شهرسازی در شهرها
۵۹	وظیفه‌ی دولت؛ حمایت از جنگل
۶۰	سوءاستفاده‌ی برخی از نهادها از ضعف قانون در زمینه‌ی حفظ محیط زیست
۱۶	ضرورت توجه به حفظ محیط زیست در آمایش سرزمینی
۶۲	ضرورت توجه جدی دولت به حفظ مراتع و جنگلها
۶۲	ضرورت مدیریت آب برای آباد کردن ایران
۶۲	وظیفه‌ی مسئولان؛ مدیریت و برنامه‌ریزی برای جلوگیری از تخریب محیط زیست
۶۳	لزوم اقدام جدی برای بیابان‌زدایی

- ۶۳ به نتیجه رسیدن طرحها با پیگیری و هماهنگی بخشها
- ۶۴ عزم جدی نظام اسلامی در مبارزه با عوامل تخریب محیط زیست
- ۶۴ آرزوی بی نیاز شدن از سوزاندن فرآورده‌های نفتی
- ۶۵ وظایف قوای سه‌گانه در حفاظت از محیط زیست
- ۶۵ توجه به توسعه و سلامت محیط زیست در فهرست خدمات شوراها
- ۶۶ وظیفه‌ی مسئولان؛ کوتاه کردن دست مخربان محیط زیست
- ۶۷ ضرورت دانستن قدر درختان کهنسال
- ۶۷ اهمیت توسعه‌ی فضای سبز در مناطق محروم
- ۶۷ وظیفه‌ی مسئولان؛ قرار دادن مسئله محیط زیست در متن برنامه‌ها
- ۶۸ منابع طبیعی؛ ثروتی برای تمام نسلها
- ۶۸ ضرورت مراقبت از سوء استفاده‌چی‌ها در طرحهای عام‌المنفعه
- ۶۹ لزوم مراقبت از زمینهای درون شهری در مقابل سودجوها
- ۷۰ ایجاد فضای سبز در تهران برای تقویت ریه‌های آن
- ۷۰ نظارت قوی حراستی و قضایی برای حفاظت از محیط زیست
- ۷۱ حفاظت از جنگلها و مراتع؛ وظیفه‌ی دولت، قوه‌ی قضائیه، مجلس و شهرداریها
- ۷۱ دو نیاز برای حفاظت از محیط زیست؛ قانون کارآمد و اراده‌ی قوی
- ۷۲ وظیفه‌ی همه‌ی قوا و دستگاه‌ها برای حفاظت از فضای سبز شهرها و حریم شهرها
- ۷۲ مراقبت از موجودیت درختها؛ از کارهای مهم
- ۷۳ حفظ و صیانت از گیاهان؛ وظیفه‌ی مردم و مسئولان
- ۷۳ ضرورت همت همه‌جانبه برای برخورد با پدیده‌ی ریزگردها
- ۷۴ وظیفه‌ی دولت و ملت؛ تلاش برای جلوگیری از دست‌درازی به فضاهاى سبز
- ۷۴ ضرورت همگرایی دستگاه‌های مختلف برای حفاظت از محیط زیست
- ۷۵ ضرورت پیگیری جدی توصیه‌ها در زمینه‌ی محیط زیست
- ۷۵ زمانبر بودن اصلاح آسیبهای محیط زیست
- ۷۶ لزوم پیشگیری از مشکلات زیست‌محیطی
- ۷۶ قابل علاج بودن آلودگی هوا در شهرهای بزرگ با همدلی و پیگیری
- ۷۷ سه عنصر هوا، آب و خاک
- ۷۹ اهمیت حفاظت از جنگلها و مراتع در برابر دست‌درازیها
- ۸۰ وظیفه‌ی مسئولان؛ برخورد قاطع با زمین‌خواری و کوه‌خواری
- ۸۱ لزوم جرم‌انگاشتن و تعقیب قضایی تخریب محیط زیست

- ۸۲ سه مرحله برای حفاظت از محیط زیست
- ۸۲ ضرورت اصلاح و نظارت رؤسای دستگاه‌ها بر اجرا برای حفظ محیط زیست
- ۸۳ اهمّیت بیشتر فرهنگ سازی در زمینه‌ی حفظ محیط زیست
- ۸۳ نمونه‌هایی از تأثیر فرهنگ سازی در زمینه‌ی حفاظت از محیط زیست
- ۸۴ اهمّیت درختکاری و مراقبت پسینی از نهالها
- ۸۴ تذکر نسبت به طمع برخی نهادها نسبت به زمینهای شمال شرق تهران
- ۸۵ ارتقای آموزش و پرورش؛ مؤثر در محیط زیست
- ۸۶ لزوم توجه به محیط زیست در طراحیهای صنعتی
- ۸۶ توصیه‌ی به اعضای شورای شهر و روستا برای سالم سازی محیط زیست
- دریا وظیفه‌ی مسئولان دولتی؛ بهره‌برداری صحیح و جلوگیری از سوء استفاده از جنگل و
- ۸۷ دریا
- ۸۷ ضرورت صرفه جویی در آب از تولید تا مصرف و تا بازیافت
- ۸۹ جبران مشکل کم‌آبی؛ با عقل و تدبیر و روحیه‌ی خستگی ناپذیر
- ۹۰ برطرف کردن مشکل آب و اسراف آن؛ یک وظیفه‌ی همگانی
- ۹۱ آب و خاک یک ثروت است
- ۱۹ ضرورت توجه به حفظ طبیعت در مختصات «شهر اسلامی»
- ۹۳ فصل پنجم: مسئولیت همگانی در حفظ محیط زیست
- ۹۵ حفظ محیط زیست؛ یک وظیفه‌ی قانونی
- ۹۶ حفظ محیط زیست؛ مانند حفظ خانه‌ی خودمان
- ۹۶ وظیفه‌ی همگانی؛ حفاظت از محیط زیست و مطالبه‌ی آن
- ۹۶ هفته‌ی منابع طبیعی؛ فرصتی برای اندیشیدن به اهمّیت منابع طبیعی
- ۹۷ نگهداری و حفاظت از منابع طبیعی؛ وظیفه‌ی هر مسلمان
- ۹۷ لزوم برپایی نهضت فراگیر سرسبز نگاه داشتن کشور
- ۹۸ ضرورت حفاظت از محیط زیست با روحیه‌ی انقلابی و جهادی
- ۹۸ لزوم حفظ حریم جنگلها و کویرزدایی
- ۹۸ وظیفه‌ی مردم؛ افزودن بر فضای سبز
- ۹۹ مذمت مخربان محیط زیست
- ۹۹ درختکاری و حفظ محیط زیست؛ یک وظیفه‌ی اسلامی و انقلابی
- ۱۰۰ وظیفه‌ی همه‌ی مردم نسبت به حفظ محیط زیست
- ۱۰۱ لزوم استفاده از همه‌ی راهها برای مبارزه با تخریب طبیعت

- کافی نبودن توجه نظری به مسئله‌ی محیط زیست ۱۰۱
- اهمیت فعالیت فعالان فرهنگی و دینی برای حفاظت از محیط زیست ۱۰۱
- نقش فعالان فرهنگی و دینی در هوشیار کردن ملت‌ها نسبت به محیط زیست ۱۰۲
- وظیفه‌ی همگانی حفاظت از محیط زیست بر اساس قانون اساسی ۱۰۲
- توصیه‌ای به جوانان برای داشتن اهتمام بیشتر به درختکاری ۱۰۲
- نقش مردم برای حفاظت از محیط زیست؛ مهمترین و مؤثرترین نقش ۱۰۳
- ضرورت نظارت مردم بر عملکرد دستگاه‌ها در حفظ محیط زیست ۱۰۳
- فصل ششم: پاسخ به سؤالات شرعی درباره‌ی احکام محیط زیست ۱۰۵
- هوا ۱۰۷
- آب ۱۰۹
- زمین و گیاهان ۱۱۳
- حیوانات ۱۲۰

